

Prešeren in Slovanstvo. O stoletnici pesnikovega rojstva napisal prof. Fr. Ilešič. Ljubljana 1900. L. Schwentner. Katoliška tiskarna v Ljubljani. — „Ta razprava“, pravi pisatelj, „je bila že sprejeta za Prešernovo številko letošnjega ‚Ljubljanskega Zvona‘; ker pa se je uredništvu nakopilo mnogo gradiva, jo posebej objavljam, da njen obseg drugim v ‚Zvonu‘ ne vzame preveč prostora.“ Da njen obseg drugim v ‚Zvonu‘ ne vzame preveč prostora! Hudomušni čitatelj te razprave bi pa še lahko pristavil: Da nje vsebina preveč ne ohladi vročih Prešernovih slavospevov v ‚Zvonu‘! Res, kontrast med tem Ilešičevim spisom in med spisi v Prešernovi številki „Ljubljanskega Zvona“ je tako velik, da si ne moremo prav misliti, kako bi se podali skupaj. V decembrski številki „Ljubljanskega Zvona“ — v „Prešernovem albumu“ — se Prešeren v vseh spisih slavi, hvali, zagovarja. Ilešičev spis pa — to ni slavospev Prešernu, to je precej razločen odmev ostre graje, to ni kadilo, prej je hladilo na dosevanje prevroče Prešernove slavospeve! — Zanimiva pa je ta Ilešičeva razprava, med Prešernovimi dosedanjimi ocenami res nekaka novost. Prostorsko priznamo, da tako odkrito v Slovencih poleg dr. Mahniča še nihče ni pisal o Prešernu, kakor v tej razpravi prof. Ilešič. Pač ta razprava izprva lahko nekam čudno dirne bravca, ki je navajen iz znane razprave Stritarjeve o Prešernu častiti v Prešernu velikega domoljuba, proroka pevca, rešitelja naroda, žrtvo svojega naroda, pevca in mučenika, gorečega Slovana. Ali Ilešičeva razprava hoče ravno pokazati, koliko resnice je v onih trditvah o Prešernu „probuditelju in rešitelju naroda“ (str. 5). Razprava je razdeljena v šest poglavij: I. Kranjec-Slovenec; II. Prešeren in slovenska narečja; III. Prešeren in ilirizem; IV. Zakaj je bil Prešeren zoper ilirizem; V. Prešeren in slovenski narod; VI. Pisateljev splošni posnetek. Na podlagi Prešernovih poezij, različnih pisem in drugih zgodovinskih poročil nam pisatelj v teh poglavjih dokazuje, da so nekatere onih trditvev v prejšnjih razpravah o Prešernu neresnične, neopravičene in pretirane. Prinesel je torej več luči v pravo poznavanje in ocenjevanje pesnika Prešerna. Zato zasluži priznanje. V svojih sklepnih trditvah pa se nam vidi, da je šel pisatelj vendar malo predaleč. Če so prejšnji ocenjevalci Prešerna hvaleč grešili „per excessum“, se nam vidi, da je profesor Ilešič včasih grešil „per defectum“. Res, če pravi pisatelj na koncu: „Spomenik, ki se postavi Prešernu v Ljubljani, ne more biti izraz hvaležnosti slovenskega naroda za trud, ne vtelesenost vzorov slovenski mladini, pričal pa bo domačinom in tujcem, da je na slovenski zemlji bil rojen velik pesnik, izredno nadarjen sin Apolonov, ki je v slovenskem jeziku izražal evropsko kulturo“ — se moramo začudeni

vprašati: Ali tako? Ali naj samo to priča spomenik? To je vendar — malo premalo! Potemtakem se Prešeren ne bi razločeval od Anastazija Grūna v ničemer drugem, kakor da je on v slovenskem jeziku izražal evropsko kulturo, dočim Grūn v nemškem! Tako naziranje je nepravilno. Slovensko ljudstvo je dolžno Prešernu biti hvaležno. Naravnost neresnična je pisateljeva trditev, da je Prešeren „pesnujoč služil le svojim čuilstvom in nikomur drugemu“ (str. 43). Saj je Prešeren dne 5. julija l. 1837. sam pisal Vrazu: „Našo materinščino izobraževati, to je namen naših pesmi in drugega slovstvenega dela!“ Profesor Ilešič pravi tudi, da Prešeren „ni razumel svoje dobe v slovenski zgodovini“ (str. 43), — pač zato, ker se ni pridružil ilirskemu gibanju. Prešeren je pač vedel, zakaj se ni: Spoznal je, da je boljše ohraniti slovenskemu narodu slovensko individualnost. Ravno iz dejstva, da se nikakor ni hotel pridružiti, mi danes sklepamo lahko, da je dobro poznal svojo dobo (primeri: „Prešernov album“: Več Prešerna!). Če dalje pravi pisatelj, da je Prešernova „muza oznanjala Slovencem dotlej neznano zgolj človeško moralo“, moramo reči: To ni res, „Krst pri Savici“ priča nasprotno. Pa profesor Ilešič nam bo najbrže odgovoril z besedami, ki jih je zapisal v svoji razpravi (str. 40): „Pustimo jedro ‚Krst pri Savici‘, da srečen je le ta, kdor z Bogomilo up sreče onstran groba v prsih hrani“ — saj je ‚Krstu‘ z namenom dal (Prešeren) tendenco!“ Seveda, potem je lahko govoriti o zgolj človeški morali Prešernove muze! Sicer pa zanimivo knjižico priporočamo Slovencem, da jo proučujejo in o njej razmišljajo.

Dr. M. P.

Hrvaška književnost.

Hrvatske povjestne gradjevine, izdaje E. Laszowski. — Mladi, vendar že dobro znani hrvaški zgodovinar Emil Laszowski, pristav deželnega arhiva v Zagrebu, je začel izdajati delo, v katerem bo opisal vse hrvaške zgodovinske zgradbe, kot gradove in njihove razvaline, samostane, cerkve in mesta. Vsak opis bo pojašnjevala ena ali več slik, načrtov itd. Tega dela, katero naj bi krasilo vsako hrvaško hišo, sta izšla dozdej dva snopiča v veliki obliki. V prvem snopiču je opisan Trsat in gradovi Perušić, Erdut in Kostel, a v drugem gradovi Brezovica, Hreljin, Grebengrad in Klokoč. Prav zanimivo je opisal pisatelj lepo zgodovino Trsata, njegovega samostana, cerkve in gradú. Samostanski refektorij krasé tudi slike Slovenca Aleksandra Robleka († 1884.), pa bi bilo dobro, če bi kdo tega že skoraj pozabljenega slikarja bolj natanko opisal in ocenil njegova dela. V zgodovini turških vojsk je zelo važen grad Perušić v